

[0115] **NOGMAALS : DE NASALERING IN HET FRIES VAN
FONOLOGISCH STANDPUNT BESCHOUWD**

Tot mijn spijt moet ik terugkomen op de kwestie van de al of niet fonologische betekenis van de nasalering in het Fries, daar ik met verbazing geconstateerd heb, dat Hoekema de essentie van mijn betoog niet heeft begrepen¹⁾. Zijn uitgangspunt berust al op een misverstand. Voor hem is het paar *ies-iens* een voorbeeld van fonologische tegenstelling, en volgens mij, meent hij, zou dit niet het geval zijn. Hij zegt immers: "Sa soe der yn it wurdpear *ies-iens* gjin sprake wêze kinne fan in opposysje yn fonologyske sin"; en verder: "*Ies* bliuwt foar my hwat oars as *iens*, sa 't Frânsk *ça* hwat oars is as *sang*". Dat *ies* en *iens* in fonologische oppositie tot elkaar staan, is niets minder dan een evidentie, en ik vraag mij af wie er ooit iets anders heeft beweerd. Zelf heb ik geschreven: „In *ies* $\neq$ *iens* hebben we een *duidelijke oppositie*, die ik vereenvoudigd als volgt voorstel: $v: + s \neq \tilde{v} + s$; hetzelfde in *meast* $\neq$ *minst* : $v: + s \neq \tilde{v} + s$. Het lang vocalisme $v:$ vormt dus duidelijk een oppositie met het corresponderende, genasaleerde vocalisme $\tilde{v}$ "²⁾. M.i. kon ik het moeilijk duidelijker zeggen. Maar met een oppositie *ies* $\neq$ *iens* is geen voldoende grond aanwezig om de nasalering als fonologisch principe te herkennen, en dat doet Hoekema toch. Het komt er echter op aan de verhouding van de nasalering tot de nasalen, resp. de vocalen die door nasalering getroffen zijn, te bepalen. Ik heb nl. betoogd - en voor een uitvoeriger argumentatie verwijs ik naar mijn opstel zelf - dat de genasaleerde vocaal $\tilde{v}$ in het Fries een combinatorische variatie is van de corresponderende, niet genasaleerde vocaal v + de nasaliteit ($\sim$). Met andere woorden $\tilde{v}$ is de zuiver fonetische realisatie van twee gecombineerde fonemen, b.v. $v + n$ vóór s . De nasalering komt inderdaad, zoals ik gezegd heb, in geconditioneerde positie voor (nl. vóór $s, z, f, w, j, l, r,$), d.w.z. in een positie die zuiver fonetisch gedetermineerd is. De nasaal (n) heeft zich in deze positie nauw gecombineerd met de voorafgaande vocaal, maar hij is niet verdwenen, zoals Hoekema in een voorgaand stuk beweerd heeft³⁾ en thans blijkbaar nog gelooft.

Fonologisch gesproken handhaaft de nasaal zich in de nasalering. Dat $\tilde{v}$ niets anders is dan de zuiver fonetische realisatie van $v + n$ voor bepaalde consonanten, wordt geïllustreerd door gevallen als *ik kin*, *wy kinne*, verl. deelw. *kind* tegenover *dou kinst* (*ki* $\sim$ *st*), en bewezen door het feit dat het Fries op het ogenblik met geen opposities van het type $\tilde{v} + s \neq v + n + s$ werkt⁴⁾. Wanneer dit wèl zal gebeuren, zal de nasalering in het Fries ophouden een fonetisch verschijnsel te zijn en zal ze inderdaad fonologische betekenis krijgen;

1) Zie mijn stuk in *Leuv. Bijdr.*, 46 (1956-'57) 140-143 en daarbij T. Hoekema in *Us Wurk*, 6 (1957) 103.

2) *Op. cit.*, 141.

3) *Us Wurk*, 3 (1954) 53: "Dy -n- is fordwoun en hat as lêste spoar it foargeande lûd nasalearre" en verg. volg. noot.

4) Verg. Hoekema zelf in *Us Wurk*, 6 (1957) 103: "Nou komt de forbining -ns(-) yn it sprutsene Lânfrysk alhiel net foar (wol yn it Skiermuontseagersk), dat dy kin ek net yn opposysje stean ta hokker formaesje dan ek".

pas dan zal er hier een apart systeem van genasaleerde vocalen zijn en met eerder!

Wil Hoekema aan de nasalering in het Fries een fonologische waarde toekennen, dan moet hij ook opposities van een type $\tilde{v} + s \neq v + n + s$ citeren. In mijn vorige stuk heb ik dat ook al gezegd: "Het feit is echter dat men aan de nasalering in het Fries pas een fonologische waarde zal mogen toekennen, wanneer men naast de bestaande opposities o.m. ook een oppositie van het type $\tilde{v} + s \neq$ korte $v + n + s$ (*mist* $\neq$ *mi-n-st*) b.v. in een geval van ontlending zal kunnen aanwijzen. Zolang men dit niet kan, d.w.z. zolang men een nieuw (ontleend) korte $v + n + s$ als $\tilde{v} + s$ realiseert, wordt de genasaleerde vocaal bij de corresponderende korte vocaal gevoeld, en kan men bijgevolg niet zeggen dat de nasalering hier fonologische waarde heeft" ¹⁾).

Hoekema wil dan nog door middel van enkele door hem zelf gekozen voorbeelden het ongerijmde van mijn stelling bewijzen, maar accentueert daardoor nog meer het misverstand waarvan hij het slachtoffer is geworden. Zo zegt hij: "Nasalearre fokalisme komt net foar foar alle bylûden, mar dat komt de [ɔ] yn it Frysk ek net b.g. net foar -m; de [o] wol en dochs seit K. Fokkema, dat der yn it Frysk sprake is fan twa fonemen: [o] en [ɔ], dit op groun fansels fan wurdpearen als [boltsjə] en [bɔltsjə] ... Van Coetsem bistried ont nou ta net it foarkommen fan de fonologyske opposysje [o] - [ɔ] yn it Frysk".

Het ziet er naar uit dat Hoekema verwacht dat ik evidenties ga bestrijden. Ook hier moet ik echter Fokkema²⁾ volkomen bijvallen, want de oppositie [boltsjə] [bɔltsjə] bewijst dat er hier op het ogenblik geen sprake is van enige complementaire distributie. Bij de nasalering is het echter toch nog niet zo ver!

Met *ça* en *sang* wordt ook het Frans er weer bijgehaald. Dat die twee in fonologische oppositie staan, is een waarheid als een koe. Maar wanneer men er absoluut het Frans bij wil betrekken, kan men in overeenstemming met mijn betoog beter een oppositie als *bon* [bɔ̃] *bonne* [bɔn] wijzen, die het Fries juist niet kent.

Hoe slecht Hoekema mijn stuk heeft gelezen, bewijst nog een derde punt. Hij zegt: "Van Coetsem volgende is der ek gjin fonologyske opposysje tusken wart [wat] en hwat [wɔt], hwant yn wart hawwe wy dan in *a* + rhotasisme (as wy dy term effen wider nimme as Marouzeau) en rhotasisme is hjir dan louter in kombinatoaryske fariant fan de *r*". Blijkbaar wil hij mijn stelling $\tilde{v} = v +$ nasaliteit op een grappige wijze parafraseren om het absurde beter te doen uitkomen. Alleen klopt de redenering niet. Wanneer ik bij $\tilde{v}$ van $v +$ nasaliteit spreek, zal wel geen mens kunnen loochenen dat de nasaliteit hier wel degelijk aanwezig is. Maar waar is het rotacisme in *wart* [wat]? Hier juist had Hoekema kunnen zeggen dat de *r* volledig verdwenen is.

Door mijn redenering op de juiste wijze te volgen, kan men tot geen andere conclusie komen dan dat *wart* [wat] en *hwat* [wɔt] in fonologische oppositie staan tot elkaar. Toen *a* voor bepaalde consonanten (*d*, *t*, *n*, *s*, *l*) een meer velare kwaliteit kreeg dan in andere posities, kon dit voor een tijd een combinatorische variatie met een welbepaalde complementaire distributie opleveren, wat b.v. tot *jas* [jɔs], *kat* [kɔt] tegenover *pak* [pak] geleid heeft; maar het is niet

1) *Op. cit.*, 141-142.

2) *Frysk Jierboek* (1938) 37 en *Beknopte Friese Spraakk.* Groningen, 1948, 20.

uitgesloten dat de klank met de velare kwaliteit al direct samenviel met het bestaande foneem *o*[ɔ], zoals Prof. Fokkema mij in een brief naar aanleiding van deze kwestie zeer terecht heeft laten opmerken. In dit geval is er geen sprake van een toestand van zuiver fonetisch gedetermineerde distributie. Hoe dan ook, een dergelijke toestand zo hij toen bestond, moest dan toch doorbroken worden door b.v. het verkortingsprodukt van *ā* (*hastich* [*hastəχ*], *hat* [*hat*]). In *wart* [*wat*] bleef de *a*-kwaliteit bewaard door de erop volgende *r*, die echter zelf verdween. Er is tussen *wart* en *hwat* altijd een fonologische tegenstelling geweest, en die is er nu nog.

Het is betreurenswaardig dat Hoekema de discussie vertroebeld heeft door een misverstand op een fundamenteel punt. Daarom is zijn betoog niet ter zake, evenmin als zijn verwijt over een verwarring van synchronie en diachronie. Wanneer de Friezen zich wat meer bekommerd hadden om Fokkema's resultaten op het gebied van de Friese fonologie, had heel wat nodeloos gediscussieer achterwege kunnen blijven.

Fr. van Coetsem.